

DISLEKSIJA – DAR ALI KAZEN

mag. Katarina Kesič Dimic, prof. def.

(vprašanja: M. M.)

(del tega intervjuja je bil objavljen v reviji Anja, februar 2015)

Kako zgodaj se opazijo prvi znaki disleksije? Lahko že pred tretjim letom, ko otrok še ne bere? Pri katerih letih jih običajno opazijo?

Poznam zelo malo otrok, ki bi že pri štirih letih brali in staršem tudi polagam na srce naj z učenjem branja ne hitijo, če otroci sami ne posegajo na to področje. Nekateri resnično berejo že pri štirih, spet drugi pa šele pri osmih, vendar za slednje ne moremo trditi, da imajo disleksijo ali katerokoli drugo motnjo. Otroci zorijo različno hitro in vso pravico imajo do tega. Sistem in pričakovanja okolice so pogosto razlogi za to, da se jim dodelijo določene motnje. Sicer pri nekaterih otrocih res opažamo, da ne marajo rimati, da se težko učijo določenih postopkov (zavezovanje čevljev), da se pojavlja zaostanek v govornem razvoju, da odklanjajo knjige, imajo težave v fonološkem zavedanju ... vendar je vse treba opazovati na daljši rok in v kontekstu. En sam ločen element še ni nikakršen pokazatelj ali razlog za paniko. Je pa indic, ki naj pri starših in vzgojiteljicah spodbudi opazovanje.

Večini otrok z določenimi težavami pa prav šola naloži toliko bremen, da le-te postanejo bolj opazne, pa ne vedno nujno v primarni obliki – lahko najprej v spremenjenem oz. nenavadnem vedenju.

Je to prirojeno ali pridobljeno stanje / motnja? Se pravi, disleksijo imaš ali pa je nimaš, ne moreš je pridobiti kasneje? Obstajajo različne stopnje disleksije?

Zanimivo je, kako velikokrat dobim ravno to vprašanje, pa nisem prepričana, čemu naj bi služilo, saj ni usmerjeno k reševanju težav. Za vsako motnjo, ki jo razglasijo za prirojeno, je staršem nekako lažje, saj se potem ne počutijo tako zelo odgovornih. Ravno zaradi masovnega pisanja, da je disleksija prirojena (prav tako ADHD), imamo v svetovalnicah na kupe staršev, ki pridejo z otrokom z domnevno disleksijo, ugotovimo pa, da gre za premalo vzgojne doslednosti in časovne predanosti otroku.

Pogosto beremo, da disleksija potuje v družinah in sama se večkrat vprašam ali gre zgolj za dednost ali tudi za načine življenja. Če starši ne marajo branja, verjetno med otroki ne oglašujejo in popularizirajo slikanic, pesmic, igrice s črkami in glasovi (razen, če so ekstremno ozaveščeni in se zavedajo svojih primanjkljajev ter ta del vzgoje načrtovano predajo npr. starim staršem). Poleg tega se vedno več raziskuje na področju prehrane, alergijskih preobremenjenosti, zasičenosti s težkimi kovinami ... danes se svet hitro vrti in mislim, da je vehementno zagovarjati zgolj eno stališče, en vzrok. Vsekakor se dogaja nekaj na področju možganskih povezav in delovanja, a kako in predvsem zakaj, se sama ne bi upala opredeliti. Konec koncev vemo, kako majhen del možganov je raziskanih in da vsakodnevno odkrijejo še kaj novega.

Če se ravno ne »rodimo z disleksijo«, se nam lahko zgodi npr. poškodba glave (padec s kolesom, utopitev, prometna nesreča, stanje po kapi ...) in posledice na področju branja, pisanja, organizacije, grafomotorike so lahko praktično enake.

Nikoli ne uporabljam stopenj pri ocenjevanju težav in otrok ne razvrščam po lestvicah. Je pa res, da imajo nekateri posamezniki več težav, drugi manj – ampak tako je z vsem v življenju. In predvsem se je potrebno usmeriti v iskanje rešitev, da bo posameznik uspešen in zadovoljen.

Kako lahko pomagamo otroku s to motnjo (starši, učitelji, prijatelji)? Ali gre brez dodatne učne pomoči ali je ta nujna?

Odrasli otroku najbolj pomagajo tako, da ga razumejo in sprejemajo, ne pa tudi da se jim smili in delajo namesto njega. Tudi ta otrok potrebuje delovne in učne navade (še bolj!) in mora sam priti do rešitev. Če rešitve vedno ponujajo drugi, jih bo sam prenehal iskati in se bo našel v vlogi žrtve oz. pasivnega opazovalca. Pomoč strokovnjaka ni vedno nujna, je pa dobro, da vsaj učitelj sodeluje s specialnim pedagogom, ki mu svetuje glede določenih prilagoditev. Otroci z disleksijo potrebujejo predvsem dobrega učitelja (tako kot ga seveda tudi vsi drugi). Učitelj bi moral biti glavna zvezda tega otroka, ne specialni pedagog. Specialni pedagog z otrokom preživi 3 ali 4 ure tedensko, učitelj je z njim ves čas. Specialni pedagog je lahko odličen strokovnjak in dela krasne stvari z otrokom, vendar otrok večino časa preživi v razredu. Tam se mora počutiti sprejetega in uspešnega. To pa lahko naredi le dober učitelj, ki

poleg sebe tudi sošolce nauči sprejemanja drugačnosti in ne dovoli žaljenja (ali drugih oblik medvrstniškega nasilja).

Kakšne so najpogostejše napake, ki jih delajo starši, ki imajo dislektičnega otroka, pa tega še ne vedo?

Ali grešiš, če otroku s celiakijo (ki pri njem sploh še ni odkrita) daješ glutenske proizvode? Si kriv, če sploh ne veš, da celiakija obstaja? Če ne veš, potem to ni napaka ali kako?

Nenavadno pa je, če pri svojem otroku ničesar ne opaziš, nikakršnih znakov, sprememb. Če si starš ali pa vzgojitelj, učitelj. Prepričana sem, da večina mam samih zazna, da nekaj ni ok. Vedno nekaj slutijo. Vprašanje je samo, kaj naredijo s to slutnjo. Nekatere jo potisnejo in čakajo na šolo (in upajo, da se bo vse samo uredilo), druge pa začnejo raziskovati (berejo knjige in forume). Včasih imajo tisti otroci, katerih mame so čakale in upale, več sreče, saj ne živijo v vsakodnevem stresu in preganjavici ter ne obiskujejo vseh možnih terapevtov (pri določenih otrocih tudi mati narava sama uredi določene posebnosti v razvoju, le strpni moramo biti in dati otroku čas ter priložnost).

Noben starš ne bo zagrešil napake, če bo otroku od rojstva naprej bral in pripovedoval pravljice oz. za začetek kazal slike v slikanicah. Takšno početje bo pustilo veliko koristnih posledic na vsakem otroku. In seveda je treba vztrajati, ker vsi otroci ne bodo kar takoj sedeli v naročju in gledali slikanic. A je potrebno vztrajati. In se obrestuje, preverjeno.

S katerimi načini se da disleksijo uokviriti oziroma obvladati? Obstajajo tudi kakšna zdravila?

Verjetno bi si za marsikatero stvar zaželeli čarobne tabletko, pa večinoma ne obstajajo. Čarobna formula je, da sodeluje cel trikotnik (starši, otrok, šola), kar je pogosto nekaj najbolj osnovnega in logičnega, a v praksi pogosto neizvedljivega. Vedno se zatakne na enem oglišču, najpogosteje pri odraslih. Ali imamo učitelja, ki v disleksijo ne verjame in je prepričan, da gre za lenobo ali pa gre za starše, ki vso odgovornost preložijo na šolo in enostavno več ne opravljajo svoje osnovne starševske vloge (nadzor in spremljanje) ali pa imajo do šole izjemno visoka pričakovanja in zahteve. Žal se pogosto zgodi, da ravno starši tistih otrok, ki v šoli dobijo dodatno strokovno pomoč, odmaknejo roke. Seveda pa to ni pravilo.

Če okolje pozna, razume in sprejema težave, ki pridejo z disleksijo, potem večinoma ni težav. Gre za otroke, ki so bistri in iznajdljivi. Če se jim ponudi snov v obliki, ki jo lahko preučijo in se potem še znanje preveri na njim primeren način, potem ni veliko težav. Se pa otroci z disleksijo v praksi pogosto srečujejo s hudimi stiskami zaradi neznanja in predvsem nesprejemanja odraslih. Takih, ki ne želijo opustiti svojih prepričanj in principov. Bi pa staršem vsekakor svetovala, da pri otroku preverijo, če dovolj spi, če sploh kdaj pije vodo, s čim se prehranjuje, kakšna je njegova prebava ...

Glede na to, da so jo imeli nekateri veliki umetniki in igralci, lahko rečemo, da imajo ljudje z disleksijo boljše razvite druge talente, ki niso povezani s pisanjem in branjem?

Že stari ljudje so vedeli, da ima vsak človek močna področja. Vsi imamo talente. Vprašanje je, če jih lahko izrazimo, če jih drugi opazijo, zaznajo in koliko pomenijo v družbi, v kateri domujemo. Naš sistem izrazito podpira levohemisferne mislece, čeprav jih je kasneje v poklicih večinoma manj kot desnohemisfernih. Narava vedno podari, vprašanje je, če smo zmožni videti in vzeti ponujeno. V resnici disleksijo napačno pojmuje kot nek primanjkljaj in želimo te otroke prilagoditi sebi in svojemu funkcioniranju ter razumevanju. V resnici je velik dar, če ga le zmoremo prepoznati. To pa je v naši družbi težko.

Kako lahko sošolcem ali drugim ljudem pokažemo, v kakšnem svetu živi otrok z disleksijo?

Čisto enostavno tako, da sami na sebi občutijo enako stisko, kot jo doživlja oseba z disleksijo. Sama na predavanjih po navadi prosim poslušalce, naj primejo pisalo v nedominantno roko (torej v tisto, s katero sicer ne pišejo) in jim narekujem narek z zahtevnim besedilom in običajno hitrostjo za odrasle. Otrokom v šoli berem svojo slikanico Kamaroni s parabajzovo omako, veliko preizkušamo (prav tako narek, striženje, branje zelo zapackanega besedila z manjkajočimi črkami ...) in se pogovarjamo.

Največ pokažemo s svojim odnosom. Učitelj, ki ne sprejema otrok z disleksijo (ali drugih otrok s posebnimi potrebami), tudi take delavnice ne bo speljal. Otroci to vejo, čutijo ga. Govori njegovo telo, dejanja; za otroke so besede na zadnjem mestu.

Ljudi z disleksijo je približno 10 odstotkov populacije. Obstajajo podatki o tem, ali je med njimi več moških ali žensk?

Načeloma obravnavamo več dečkov in tudi piše se, da je več pripadnikov moškega spola. Sama v to nekako ne verjamem, to sem razložila že v knjigi Ali deklice hitijo drugače, ker je bil klasičen mit, da je dečkov z motnjo ADHD več kot deklic. Deklice so na splošno bolj socialno prilagojene, večinoma bolj delovne, imajo delovne navade, ki so v skladu s sistemom, tudi pouk jim je bolj prilagojen. So bolj vedenjsko nemoteče (govorim za večino), neopazne, samostojne. Zvezke imajo lepše urejene in torbice pospravljene. Marsikatero prezremo zaradi močnih kompenzatornih veščin in nekje v 7.r (ali kasneje v srednji šoli) razredu ugotovimo, da se ji nekaj dogaja – da preveč hujša, da se samopoškoduje, da šprica ... razlog pa je, da enostavno več ne zmore, da odpovejo vse strategije, ki se jih je posluževala, saj se nabere tako veliko snovi. V resnici takrat pogosto dobijo popolnoma napačno diagnozo: da gre za depresijo ali celo bipolarno motnjo. Deklice prezremo tudi zato, ker se preveč ukvarjamo z vedenjem dečkov, ki je pogosto čisto pripaden odraščajočim fantom, pa ga kot takega ne vidimo, ker je v šolstvu enostavno preveč žensk.

Na katerih področjih disleksija človeku povzroča največ težav?

To je izredno odvisno od človeka, njegove energetske opremljenosti, starosti, okolja v katerem odrašča. Sicer pa organizacija, branje, pisanje. Tu ne gre zgolj za slovenski jezik, ampak za vse šolske predmete, kjer se bere in piše (praktično vsi, razen redkih izjem). Prav tako so lahko zaradi napačnega zapisa števil lahko neuspešni pri matematiki in ne rešijo besedilne naloge zgolj zaradi tega, ker je dolga in se je sploh ne lotijo. Težava je tudi pozornost – zaradi utrujenosti se zmanjša. Če človek misli na to, kako bo neko črko sploh oblikoval in zapisal, kje točno se sploh začne – zgoraj ali spodaj – je težko pozoren na vsebino in se hitreje utruji.

Kdo je usposobljen za delo s takimi otroki? Specialni pedagogi, psihologi, defektologi? Ja kdra po vašem mnenju pri nas dovolj?

Načeloma z otroki z disleksijo delajo specialni pedagogi (defektologi so popolnoma enak kader, razlika v poimenovanju je zgolj zaradi preimenovanja programa na PEF), ki pa jih lahko odlično dopolnjujejo socialni pedagogi (če gre za pridružene vedenjske odklone, čustvene

stiske). Kadra je verjetno dovolj, vprašanje pa je, če je primerno razporejen oz. učinkovit na vseh delovnih področjih.

Kakšne težave imajo ljudje z disleksijo v odrasli dobi?

V odraslosti se najpogosteje izrazijo težave z organizacijo in vztrajanjem. Večinoma si najdejo poklice, kjer niso odvisni od branja in pisanja. Imajo res dobre ideje, a bi potrebovali nekoga, ki bi jim jih pomagal realizirati. Sami pa težko vztrajajo, pogosto opustijo projekte in delajo na delovnih mestih, ki so pod njihovimi sposobnostmi. Nekateri tudi radi berejo knjige, saj si stvari olajšajo z bralniki, najdejo svoje načine in knjige, ki jih zanimajo. Seveda se težko spopadajo s pogodbami, pravilniki ... pač teksti, kjer je veliko drobne in natančne vsebine, kjer vsaka beseda nosi pomen.

So pa tudi izjemno uspešni posamezniki, kjer težave sicer ne izzvenijo, jih pa s svojo bistrostjo kompenzirajo.

Kakšen papir, pisavo in velikost črk potrebujejo dislektiki, da lahko enakovredno sledijo pouku ali enako hitro berejo knjigo s svojimi vrstniki?

Če gre za resne težave pri branju, tudi z večjo pisavo in barvnim papirjem, ne bodo brali enako hitro kot sošolci. Ravno v tem je pomen, da se otroku v višjih razredih ponudi zvočne knjige oz. bralca besedil pri pisnem preverjanju znanja. Nekateri otroci imajo dejansko tako hude težave, da bi jih morali pri branju obravnati kot slepe, za katere nam je logično, da knjigo berejo s poslušanjem.

Sicer se priporoča nesvetleč, mat papir, raje recikliran kot bel. Velikost črk je odvisna od starosti in potreb otroka, črke pa morajo biti obvezno neserifne (Arial, Calibri, Verdana). Na svojem blogu sem objavila tudi link do pisave Dyslexie, ki jo je razvil prav grafični oblikovalec z disleksijo in si jo lahko vsak brezplačno naloži na svoj računalnik. Moj učenec z disleksijo je nad njo navdušen.